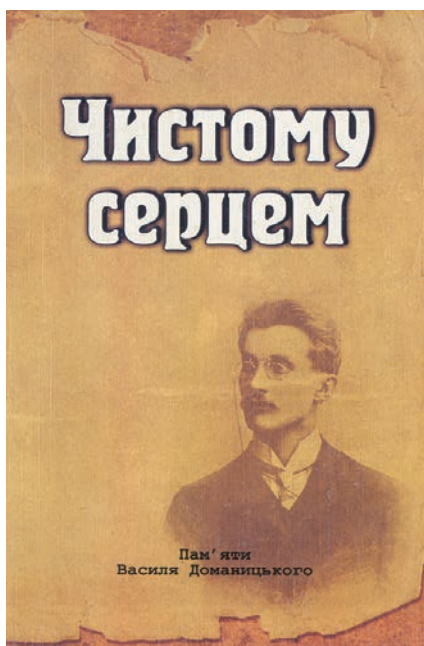

МОНУМЕНТАЛЬНІ ВИДАННЯ НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ ДОМАНИЦЬКОГО

Рец. на книги: Доманицький Василь. З науково-творчої спадщини: У 4 кн. / Упорядник В. Поліщук. – Черкаси: [Чабаненко Ю.А.], 2010. – Кн. 1: Статті, нариси, рецензії. – 440 с.; Кн. 2: Статті, рецензії, огляди, бібліографія. – Черкаси, 2011. – 410 с.; Кн. 3. – Черкаси, 2013. – 512 с.; Кн. 4. – Черкаси, 2016. – 462 с.

Чистому серцем: Пам'яті Василя Доманицького / Упоряд. і ред. В. Поліщук. – Перевид. 1912 р. з “Додатками” / За участю В. Мовчана. – Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2010. – 176 с.

Невтомний робітник на рідній ниві: Василь Миколайович Доманицький (до 100-річчя від часу смерті) [Текст]: наук.-допом. біобібліограф. покажчик / уклад.: Л. Т. Демченко, Н. В. Адешелідзе. – Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2010. – 60 с.

У одному з некрологів на пошану вченого Василя Доманицького читаємо: «Він вірив у будуччину рідного краю, вірив у побіду доброї справи, вірив в силу праці. І ту віру проповідувало кожне його говорене й писане слово [...] Доманицький, як талановитий письменник, як спосібний учений і як людина надзвичайно жива, симпатична, а кріпка і незломима, в одній особі се такий гарний і цінний тип, що його варто зберегти грядучим поколінням як один з достойніших примірів». Справді, хто хоч побіжно знайомився з постаттю В. Доманицького, уже не міг залишатися байдужим до його короткого життя, сповненого творчого подвигу. «Він носив у собі смерть, а сів життя!» – такою влучною тезою змалюють його біографію побратими.

Доля відміряла В. Доманицькому 33 роки земного життя ... і вічність, утверджену його вірою у силу праці. Український громадсько-культурний діяч, учений-філолог, історик, етнограф, археолог, фольклорист, письменник, бібліограф, редактор, видавець, дійсний член Історичного товариства Нестора-літописця, співробітник «Киевской старины», співробітник видавництва «Вік», активний організатор кооперативного руху в Україні, В. Доманицький [псевд. і крипт.: Вітер, Василь Потребитель, Звенигородець, Колодянин, Колодяньський, Зефир Диваковський, В.Д., Д., Д-ий, Д-ій В., Д-кий В., Дом. В., Доман. та ін.; 7(19).03.1877, с. Колодисте, тепер Тальнівського р-ну Черкаської обл. – 28.08(10.09).1910, м. Аркашон, Франція, похований у с. Колодистому] справді більше працював, ніж жив. Відомий письменник та громадський діяч Олександр Лотоцький, який знав В. Доманицького із гімназійних літ, згадував: «Весь в роботі, він цілком забував про себе, нехтуючи найнеобхіднішими потребами життя. Завжде кудись поспішаючи, він не ходить, а літає, – ми, його приятелі, так і обізвали його «Вітром» за ту постійну манеру літати». В. Доманицький працював і з високою температурою, і прикований до ліжка, і на лікуванні за межами України. Останні 10 років його життя (1901–1910) – це час напруженої творчої праці й упертої боротьби з хворобою та політичними переслідуваннями (уже з 1893 р. був під наглядом поліції).

Одна за одною виходять його праці з різних галузей – історичної, книгознавчої та літературознавчої, бібліографічної, суспільно-політичної, археологічної, природознавчої тощо. Впродовж

багатьох літ життя В. Доманицький збирав і досліджував фольклорно-етнографічні матеріали, про що свідчать його публікації («Сельская сатира» (1902); «Кобзари и лирники Киевской губ. в 1903 г.» (1904); «Баллада о Бондаривне и пане Каневском» (1905); «Песни о Нечае» (1905); «Современные колядки и щедривки» (1905); «Піонер української етнографії (Зоріан Доленга-Ходаковський)» (1905); «Цивільний шлюб і шлюбна розлука на Україні» (1906); «Народний календар у Ровенськiм повіті Волинської губ.» (1912) та архівна спадщина («Етнографічний матеріал 1890–1896 (села Бистрич, Голових, Бічалі Ровенського пов., Дроздово та ін.)», ІР НБУВ, ф. І, № 33496, 107 арк.; «Приміти: родинні, вінчальні», ІР, ф. І, № 33497, 1 арк.; «Антропологічний тип українців», ІР, ф. 95, № 47, 39 арк.; «Земля, побут, народна медицина, соціально-юридичний побут селян, весілля і його обряди, обичаї при похороні», ІР, ф. І, № 33517, 6 арк.; «Декалька українських шептань. Подав матеріали В. Доманицький, 1899 р.», ІМФЕ, ф. 28-3/145, 8 арк.; «Етнографічні матеріали. Вірування. Зібрано на Ровенщині різними особами. Матеріал надісланий В. Доманицьким», ІМФЕ, ф. 28-3/418, 11 арк.; «Прислів'я, приказки. Зібрав В. Доманицький на Ровенщині», ІМФЕ, ф. 28-3/320, 16 арк.).

В. Доманицький опублікував значне число заміток та рецензій на фольклорні видання В. Кравченка, Х. Ящуржинського, В. Данилова, Д. Дорошенка, О. Хведоровича та ін. Багато друкувався в різних періодичних виданнях – «Киевская старина» (майже 100 публікацій), «Літературно-науковий вісник», «Нова громада», «Діло», «Записки Наукового товариства імені Шевченка», «Громадська думка», «Рідна справа», «Наше діло», «Рада» тощо. Як згадував відомий меценат Є. Чикаленко, В. Доманицький був відданий «справі відродження української нації всією душею», працював для неї «до втоми, до виснаження сил своїх, як ті коні, що від щирости затають в шлеї і падають серед дороги, але, віддихавшись трохи, знов тянуть з такою ж щирістю». А вірний побратим В. Доманицького О. Лотоцький відзначав, що «люде такої безоглядної відданості своїй ідеї і творять епоху в життю свого народу».

Як бачимо, Черкащина багата на талановитих людей, які творили епоху в житті українського народу. Це, передусім, геніальний Тарас Шевченко та вірні продовжувачі його ідей В. Доманицький, С. Єфремов та ін. А сьогодні, через сто років після смерті В. Доманицького, справжні патріоти Черкащини здійснили перше комплексне

монументальне найповніше видання його праць. Ідею перевидання здійснено за впорядкуванням, редагуванням Володимира Трохимовича Поліщука, доктора філологічних наук, професора, члена Національної спілки письменників України, завідувача кафедри української літератури та компаративістики Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького.

Видання «З науково-творчої спадщини: У 2 кн. / Василь Доманицький. – Упорядник В. Поліщук / Черкаси: [Чабаненко Ю.А.], 2010. – Кн.1: Статті, нариси, рецензії. – 440 с. Кн.2: Статті, рецензії, огляди, бібліографія. – 410 с.» відкривається ґрунтовною передмовою Володимира Поліщука «Наукові й моральні імперативи Василя Доманицького» (с. 5–22), в якій автор, крім життєпису В. Доманицького, характеризує його енциклопедичну спадщину, відзначає «періоди концентрації уваги на якійсь темі (чи темах)»: шевченкознавство (1906–1907), фольклористика (1905), історико-етнографічні нариси (1907–1909) тощо. При цьому В. Поліщук наголосив на органічній ролі В. Доманицького-науковця: «Він був українським ученим, переконливо і послідовно українським» (с. 12); «На всі теми і проблеми він дивився, всі їх оцінював поглядом українця. Кожен, хто читатиме праці Василя Доманицького, таку рису обов'язково відзначить». Із наближення В. Доманицького «до кола київських «старогромадівців», до Антоновича» В. Поліщук виводить «його інтерес до фольклористики й етнографії» (с. 15). «У ряді своїх фольклористично-етнографічних праць Доманицький виступає як цілком компетентний полеміст, історик і теоретик фольклору, збирач і текстолог-аналітик у коментуванні варіантів фольклорних текстів» (с. 16), – робить висновок вчений. У кінці передмови автор справедливо наголосує на важливості повернення частини спадщини В. Доманицького до активнішого наукового вжитку. Тут же дослідник подає характеристику обсягу видання (понад 100 праць), його структури (за розділами та хронологією) та мови. Позитивно те, що при публікації праць В. Доманицького збережено їхнє «мовне обличчя».

У першому томі видання вміщено 29 праць В. Доманицького з фольклористики та етнографії, давньої української літератури, видавничої справи та мови. Зокрема, з фольклористики опубліковані такі важливі дослідження В. Доманицького, як «Піонер української етнографії (Зоріан Доленга-Ходаковський)» (с. 23–66), «Песни о Нечае» (с. 66–86), «Баллада о Бондаривне и пане Каневском» (с. 86–99), «Сучасні колядки і щедрівки»

(с. 99–129), рецензії на «Етнографічний збірник» (т. I–III, 1895–1897; т. IV– V, 1898; т. VI, 1899), «Розвідки М. Драгоманова про українську народню словесність і письменство, т. 1» тощо. Ці праці характеризують В. Доманицького як серйозного вченого-фольклориста, містять ґрунтовний науковий апарат – передмови, докладні коментарі, пояснення та бібліографію. Так, досліджуючи «Пісню про Нечая», В. Доманицький зібрав 68 варіантів, кожен супроводжуючи коментарями, пояснюючи незрозумілі місця та підкреслюючи характерні особливості варіантів і джерело їх надходження. Не випадково сучасні дослідники відзначають, що праці В. Доманицького «за кількістю зібраного матеріалу і за глибиною його аналізу» не поступаються дослідженням В. Антоновича і М. Драгоманова.

У другій книзі видання праць В. Доманицького вміщено понад 70 студій, рецензій, бібліографічних оглядів з нової української літератури, які репрезентують В. Доманицького як ученого-енциклопедиста, зокрема в сфері літературознавства.

До третьої книги науково-творчої спадщини В. Доманицького ввійшли переважно історичні його студії, а також публікації з археології, права, релігієзнавства. Зокрема, подано 19 історичних праць та 27 рецензій, серед яких варто виділити такі, як «Чи історія України єсть історія?», «Козаччина на переломі XVI–XVII в (1591–1603)», «Запорожская рукопись о кладах», «Хто ми? Що ми? І чого нам треба?», «Володимир Антонович. З нагоди 45-літнього ювілею наукової і громадської діяльності». Остання стаття (Нова громада. – 1906. – № 7. С. 27–46) засвідчує формування наукового методу В. Доманицького під впливом свого вчителя В. Антоновича. Так, порівнюючи наукові методи М. Костомарова і В. Антоновича, він вирізняє їх відмінні риси: у Костомарова «переважає метод дескриптивний, він надає писанням своїм якнайбільше драматизму, ефектовності, піклується взагалі про зовнішню форму, не поглиблюючись у предмет», у Антоновича «натомість бачимо ми більш критики, аналізу, об'єктивизму, більш освітлення подій і з'явищ доби, яку він малює». Далі В. Доманицький із захопленням пише про науковий метод В. Антоновича, основні риси якого прослідковуються і в працях автора: «В його розвідках... вражає читача гармонія між ідеєю й фактом. Він не дає наперед жодної готової вже думки, яка б проймала оповідання та заставляла б наперед вже дивитися на факти очима автора. Схема його праць дуже проста: після потрібних

історичних відомостей та пояснень наступає групування сирого матеріалу... Але ті голі факти мистецькою рукою історика так логично уложено, в такій ясній перспективі, що ідея встає перед вашими духовними очима сама... Розвідки Антоновича читати дуже легко, і, не вважаючи на сухий виклад, вони заставляють читача не тільки думати, але й почувати та уявляти собі час, події й людей, про які в них іде мова». Із таким запалом пише В. Доманицький про рух «хлопоманів», на чолі якого стояв В. Антонович, «був тим осередком, до якого горнулися усі верстви українського громадянства», ім'я якого «записане назавжди на скрижалях мученицької долі українського народу». Для В. Доманицького громадська діяльність В. Антоновича стала основним стрижнем його короткого і такого багатогранного яскравого життя. Не випадково рядки, що їх використав В. Доманицький для вагомої оцінки постаті В. Антоновича, цілковито можна співвіднести і до характеристики його громадянської та наукової діяльності: «Українській діяч XIX ст. – се певного рода мініатюра національного життя України». А написані ним за коротке 33-річне життя важкої боротьби з хворобою понад 300 праць також творять епоху в розвитку української різногалузевої та багатожанрової науки кінця XIX – початку XX ст. і є результатом його безмежної віри в силу праці на вітарі українського національного відродження.

До четвертої книги науково-творчої спадщини В. Доманицького ввійшли його статті й рецензії, опубліковані переважно на сторінках «Записок Наукового товариства імені Шевченка» і були присвячені проблемам історії, археології, антропології. Особливий інтерес становлять упорядкована В. Доманицьким праця «Кобзари и лирники Киевской губернии в 1903 году» і написані ним статті з проблем організації кооперативного руху. Праця В. Доманицького «Кобзари и лирники Киевской губернии в 1903 году» вперше була опублікована 1904 р. в «Пам'ятній книзі Київської губ.». Ф. Колесса назвав її цікавою і вартісною для дослідників козацького епосу. Наукову вагу цієї праці відзначив М. Сумцов у своєму огляді «Діячі українського фольклора» (Х., 1910. – С. 29). Сучасні дослідники Л. Йовенко та М. Семенчук вважають, що «у наш час, коли майже повністю зникла традиція лірництва, ця розвідка набуває особливої ваги як рідкісний історико-етнографічний матеріал». Праця складається із передмови редактора М. Василенка «Кобзари и лирники Киевской губернии в 1903 году», статті

В. Доманицького «Кобзари и лирники Киевской губернии (По сведениям, собранным Киевским губернским статистическим комитетом)» та покажчика «Список кобзарей и лирников в Киевской губ. в 1903 году». Из вступного слова М. Василенка дізнаємося, що в квітні 1903 року за дорученням Міністерства внутрішніх справ і за його програмою Київський губернський статистичний комітет організував збір відомостей про кобзарів і лірників із допомогою мирових посередників і начальників поліції. Зібраний матеріал, як зазначає М. Василенко, виявився надзвичайно цікавим і цінним, його доручили опрацювати та опублікувати В. Доманицькому. На жаль, до програми не входило збирання відомостей про репертуар кобзарів та лірників. Там зверталася увага на виявлення кількості кобзарів і лірників, їх вік, місце проживання, матеріальне становище, з якого часу займається співець лірницьким ремеслом, а також виявлення кобзарських шкіл, ставлення населення до кобзарів та лірників. Крім матеріалів Статистичного комітету, В. Доманицький використав майже 100 наукових праць про кобзарів і лірників, відомості про яких він подає в кінці своєї статті, зокрема видання А. Метлинського, П. Куліша, Я. Головацького, П. Чубинського, О. Кольберга, праці О. Русова, М. Лисенка, М. Сумцова, В. Горленка, П. Єфименка, В. Ястребова, О. Малинки, М. Драгоманова, Є. Чикаленка, М. Грушевського, О. Сластиона, Є. Криста, С. Маслова, Г. Хоткевича, П. Демуцького та ін. Завдяки цьому В. Доманицькому вдалося доповнити відомості Статистичного комітету, який подав реєстр кобзарів і лірників Київської губернії, реєстром кобзарів і лірників з усіх губерній, причому не обмежуючись живими, але заводячи до реєстру усіх, про яких збереглися відомості в дотичній літературі.

Дослідник виявив, що найбільше кобзарів і лірників у Полтавській губ. – 76 чоловік, називаючи їх імена за повітами: Гадяцький, Зінківський, Золотоніський, Кобеляцький, Константиноградський, Кременчуцький, Лохвицький, Лубенський, Миргородський, Переяславський, Пирятинський, Прилуцький, Роменський, Хорольський. Серед найбільш відомих кобзарів і лірників В. Доманицький назвав Антона Скобу, Івана Крюковського, Архипа Никоненка, Опанаса Баря, Михайла Кравченка, Остапа Вересая, Хведора Холодного. У Харківській губ. виявлено 32 співці, в Чернігівській – 25, Подільській – 30, Волинській – 5, Херсонській – 1, серед них такі відомі виконавці дум, як Гнат Гончаренко

(Харківська губ.), Іван Романенко, Павло Братиця, Андрій Шут, Андрій Бешко, Терешко Пархоменко, Аврам Гребень (Чернігівська губ.). Щодо Київської губернії, то В. Доманицький пише, що публікації до даного часу подавали відомості про 21 співця, зокрема видання «Киевской старины» (1882, 1893, 1895), П. Куліша «Записки о Южной Руси» (СПб., 1856), П. Демуцького «Лири и её мотивы» (К., 1903). Проте за підрахунками Київського губернського статистичного комітету у 1903 р. було виявлено 289 лірників і кобзарів у Київській губернії, що, на думку В. Доманицького, не зовсім відповідало дійсності. Серед них кобзарів було всього три: Федір Бондаренко із с. Шабельники Чигиринського пов., Григорій Бондаренко із м. Мокра Калигорка Звенигородського пов. і Петро Лемещенко – із с. Ставище Радомисльського повіту. Таку малу кількість відомостей про кобзарів В. Доманицький пояснює тим, що інформатори не звертали уваги на різницю між кобзарями та лірниками, зараховуючи всіх співців-виконавців «до однієї групи лірнико-кобзарів».

Учений вказав на принципову різницю між кобзарями і лірниками як за інструментами, так і за манерою виконання і частково за репертуаром співаків: «Лірник, для того чтобы слушатель из-за визгливой лиры мог разобрать слова песни, должен напрягать свой голос, который, поэтому, бывает неприятно-резким; пение же кобзаря более естественно, а потому и сильнее действует на слушателя». Щодо відмінностей у репертуарі, то кобзарі, окрім пісень, виконували ще й думи, проте наприкінці XIX ст. ця відмінність фактично уже не існувала. В. Доманицький звернув увагу на виникнення кобзарства, вказав на його значення в історії суспільства. Він назвав кобзарів «виразниками помислів і сподівань народу», які в козацьких походах були обов'язковими членами «товариства» і в тяжку хвилину «розважали тугу» й надихали на перемогу. Народ ставився до них як до «людей Божих», наголошує В. Доманицький, із співчуттям та увагою, слухаючи «этих хранителей народных произведений – их думы или песни, задумывался над слышанным, а нередко растрогивался до слез, слыша в их голосе песни про собственное горе или полное славы прошлое своего народа и, таким образом, сам того не замечая, воспитывался в духе отцов».

В. Доманицький виявив широку обізнаність з дослідженнями світового епосу, відзначаючи велику роль в історії свого народу «индийских певцов с биною», «татар – с бурюю», «греческих рапсодов

– с пандурою», «сербских “слепачек-певцов», «древнеславянских баян с гуслиями, великорусских сказителей былин», «малорусских кобзарей с бандурой». Вчений вважав, що з придушенням гайдамацтва, занепадом Січі змінювалося ставлення народу до бандуристів-кобзарів. Приблизно з 20-х рр. XIX ст. бандуру поступово витіснила ліра. Як зазначає В. Доманицький, «народ все ещё продолжает с благоговейным чувством слушать своих певцов, но вкус его к думам и песням мало-помалу, по мере забвения старинных воспоминаний, начинает исчезать, предьявляются к исполнителям менее высокие требования: народ охотнее слушает шуточные и плясовые песни, чем старья думы, предпочитает лиру бандуре».

Для характеристики кобзарів і лірників Київської губ. В. Доманицький наводить деякі свідчення кореспондентів Статистичного комітету (з них найдокладніше «мирового посередника» Бердичівського пов. Логиновського), з яких видно, що кобзарське мистецтво в Бердичівському повіті на поч. XX ст. майже зникає, а лірництво користується серед місцевого населення значною популярністю. Головною причиною, яка примушувала людину займатися співом і грою на лірі, була відсутність зору, оскільки селяни не дозволяли «зрячему заниматься искусством лирника». «В глазах сельскаго люда лирник не просто нищий-попрошайка, он прежде всего «несчастный», предназначенный судьбою на служение Богу, а потому каждый считает своим нравственным долгом уделить посильную лепту в пользу благочестиваго горемыки» – такі внутрішні риси «этого любопытного явления народного быта» виділяє кореспондент. Він також відзначає особливості регіонального розподілу між виконавцями – у кожного співака був чітко визначений район, у межах якого він переходив з місця на місце, пристосовуючи свої відвідування, головним чином, до святкових і ярмаркових днів.

Пісні лірників були в основному морально-повчального або релігійного характеру, в яких оплакувалася гірка доля сироти або смерть бідняка, використовувалися сюжети зі Священного Писання. Моральне обличчя виконавців також відповідало роду занять: «по своим личным качествам они, в большинстве случаев, являются людьми благочестивыми, смиренными и набожными». Відповідно і ставлення селян до них було позитивним, доброзичливим. З поширенням грамотності серед сільського населення і появою цікавості до книги лірництво поступово занепадає. Цьому також сприяла і відсутність спеціальних

кобзарських і лірницьких шкіл у Київській губ. Однак, зібрані відомості про 189 кобзарів і лірників Київської губ., які В. Доманицький подав у кінці праці, а також зібрані ним дані ще про 169 співців з інших губерній засвідчують про живучість пісенних традицій в Україні на поч. XX ст. Це також заперечує судження про те, що з часів відкриття у 1873 р. «останнього кобзаря» Остапа Вересая народні співаки майже зовсім зникли. Як зазначає В. Доманицький, «убеждение это оказалось совершенно неосновательным: исторические думы и особенно песни бытового характера ещё живут в народе, и петь их есть кому». Він наводить висловлювання відомого збирача народних дум Сластіона, в якому звучить заклик до збереження народного епосу: «Надо, чтобы любители старины и вообще друзья науки спешили собрать то, что ещё носит в своей памяти народ и его певцы; пусть собирают и записывают, не взирая на то, что многое сглаживается и гибнет, так сказать, на наших глазах». На жаль, матеріали, зібрані В. Доманицьким, майже не використовувалися у працях учених наступних поколінь. Так, у книжці Ф. Лаврова «Кобзарі: Нариси з історії кобзарства в Україні» (К., 1980) нема й згадки чи посилання на дослідження В. Доманицького, що могло б значно доповнити видання фактажем, цінними спостереженнями. Тому надзвичайно важливо, що маємо повне перевидання такої цінної праці В. Доманицького.

Ще дві праці В. Доманицького з фольклористики та етнографії, на які варто звернути увагу, на жаль, до рецензованих видань (враховуючи чотири томи й бібліографічний покажчик) не потрапили: «Народна медицина у Ровенському повіті на Волині» (МУЕ, 1905, т. VI, с. 100–107), «Народній календар у Ровенському повіті, Волинської губернії. Зап. В. Доманицький» (МУЕ, 1912, т. I 5, с. 62–89).

В. Поліщуку належить також ідея перевидання, впорядкування, редагування книги спогадів побратимів В. Доманицького – С. Єфремова, Ф. Матушевського, О. Лотоцького, П. Стебницького, В. Липинського та ін. – «Чистому серцем: Пам'яті Василя Доманицького / Упоряд. і ред. В. Поліщук. – Перевид. 1912 р. з «Додатками» / За участю В. Мовчана. – Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2010. – 176 с.». Перевидання книги спогадів здійснив Володимир Мовчан – український будівничий і благодійник, журналіст, доктор економічних наук. У статті «А пам'ять незгасна», вміщеній у збірнику, В. Мовчан розповідає про важливість відновлення храму Різдва Богородиці в селі Колодис-

тому, де народився В. Доманицький, впорядкування його могили, відновлення хреста на надмогильному пам'ятнику, оголошення 2010 року на Черкащині «роком Василя Доманицького», перевидання збірника «Чистому серцем...», що «сприятиме вихованню патріотів рідного краю» (с. 168). Збірник містить упорядковані С. Єфремовим у 1912 р. біографію, спомини, похорон В. Доманицького (с. 5–110) та додатки (с. 111–173), в яких подаються некрологи, телеграми, статті, опубліковані на сторінках періодичних видань «Рада» та «Діло». Також вміщені дослідження сучасних вчених про В. Доманицького – «Борець за долю рідного народу» (Василь Доманицький у спогадах Євгена Чикаленка) В. Поліщука, «Трудівник пера на рідній ниві» В. Мицика. В статтях В. Поліщука, В. Мицика, В. Мовчана прослідковується захоплення величчю громадянського й суто людського подвигу В. Доманицького. Не може не хвилювати вміщена в одній із статей цитата О. Лотоцького про В. Доманицького: «Хто не знав особисто невсипущої праці Доманицького, не зможе собі уявити, як то до 33-літнього віку, з якого принаймні 8 літ припадає на лежання в ліжку смертельної хвороби, можна було розв'язати таку колосальну й разом різнорідну діяльність, переробити всю ту працю, що здолав її виконати той феноменальний акумулятор людської енергії» (с. 153).

Результатом захоплення черкаських вчених величною постаттю їх славнозвісного земляка стало видання науково-допоміжного біо-бібліографічного покажчика його праць – «Невтомний робітник на рідній ниві: Василь Миколайович Доманицький (до 100-річчя від часу смерті) [Текст]: наук.-допом. біобібліограф. покажчик / уклад.: Л. Т. Демченко, Н. В. Адешелідзе. – Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2010. – 60 с.», автор вступної статті та науковий редактор – В. Т. Поліщук. Відкривається видання передмовою В. Поліщука «Імперативи Василя Доманицького. До 100-річчя з дня смерті подвижника» (с. 5–22). Бібліографічна частина покажчика складається з трьох розділів: «Праці Василя Доманицького», «Життя та діяльність Василя Доманицького» та «Допоміжні покажчики». У першому розділі подано назви праць В. Доманицького за відповідними тематичними підрозділами (334 позиції). Серед них найбільше рецензій (158 позицій), що засвідчує активну громадську позицію вченого-енциклопедиста на терені утвердження українознавства. Об'ємні рубрики з історії (61 позиція), літературознавства та мовознавства, шевченкіани (35 позицій). Позитивно те, що поряд із назвами праць В. Доманиць-

кого подаються вказівки на їх рецензії (див. №№ 56, 59, 75, 76, 125, 130–132, 322). Проте чомусь пропущена рецензія «феноменально щасливого збирача» (І. Франко) фольклору В. Гнатюка на дослідження В. Доманицького «Песни о Нечае. Новые варианты и литература песни. – К., 1905», вміщена у «Записках НТШ» (1906, кн. V, т. LXXIII, с. 211–212). Розділ «Життя та діяльність Василя Доманицького» вміщує назви праць, в яких висвітлюється його біографія та багатогранна наукова діяльність. Також подані окремі рубрики «Відгуки на смерть В. Доманицького» та «В. Доманицький і діячі культури». Всього названо 109 досліджень, серед них одне дисертаційне: «Токар Н. М. Наукова і громадська діяльність В. Доманицького в контексті суспільно-політичного життя України останньої чверті XIX – поч. XX ст.: ... на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук. – К., 2008». На наш погляд, варто було б подати вказівки на праці таких авторитетних вчених, як М. Сумцов («Діячі українського фольклора» (Х., 1910. – С. 29) та Ф. Колесса («Історія української етнографії» (К., 2005. – С. 278–282), в яких аналізується наукова діяльність В. Доманицького. Також потрібно було б вказати на спогади О. Лотоцького «Сторінки минулого» (Варшава, 1932. – С. 215 – 223) та Є. Чикаленка «Спогади (1861–1907)» (Нью-Йорк, 1955. – С.366), на які неодноразово посилаються самі упорядники видання. До переліку опублікованих джерел добре було б долучити вказівки на архівні матеріали, які зберігаються в рукописних фондах Інституту літератури імені Тараса Шевченка НАНУ (ф.47, 1046 од. зб., ф.3, 59, 81, 83, 131), ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ (ф.28 – 3, од. зб.145, 320, 418), Інституті рукописів НБУВ (ф.95, 86 од. зб., ф. I, 13 од. зб., ф.ІІІ, 60 од.зб., ф. X, 2 од. зб.). Мабуть, варто поміркувати над підготовкою ще одного збірника праць В. Доманицького, доповнивши доробок тими публікаціями, що не ввійшли до рецензованих томів, а також архівними матеріалами – записами фольклору, листуванням, фрагментами із статей сучасних дослідників.

Загалом же проаналізовані монументальні видання – значний здобуток української науки, важлива подія в культурному житті України, що матиме великий вплив на розвиток подальших гуманітарних студій. Вчені Черкащини гідно вшанували пам'ять славнозвісного громадського діяча та науковця-енциклопедиста, популяризатора народознавчих ідей, борця за українську національну справу Василя Доманицького, зберігши його ідеї для сучасних та майбутніх поколінь.